

UOT 37.01.

Lalə Zahir qızı Allahverdiyeva

"Naxçıvan" Universitetinin

Pedaqogika və psixologiya kafedrasının dosenti,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0000000308438632>

[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(2\).27-33](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(2).27-33)

MAGİSTRANTLARDA TƏDQİQATÇILIQ BACARIQLARININ FORMALAŞMASI İMKANLARI

Лала Захир гызы Аллахвердиева

доцент кафедры Педагогике и психологии Университета «Нахчыван»,

доктор философии по педагогике,

ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ИССЛЕДОВАНИЯ У МАГИСТРАНТОВ

Lala Zahir Allahverdiyeva

associate professor of the department of Pedagogy and psychology of "Nakhchivan" University,

doctor of pilosophy in pedagogy

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING RESEARCH SKILLS IN MASTER STUDENTS

Xülasə. Məqalədə tədqiqatçılıq fəaliyyətinə verilən tələblər, magistrant -pedaqoqların formalaşmasında tədqiqat fəaliyyətinin rolundan geniş bəhs edilir. Magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqların tədqiqat fəaliyyətinin effektivliyini təmin edən əsas formalar kimi magistrlərin tədris və elmi-tədqiqat işləri və auditoriyadankənar vaxtlardakı fəaliyyət imkanları nəzərə çatdırılır. Tədqiqat xarakterli tapşırıqların yerinə yetirilməsi, elmi məqalələrin və tezislərin hazırlanması, eksperimental metodologiyanın əsasları üzrə seminarlarda iştirak etmək, onun nəticələrinin işlənməsi, habelə magistr dissertasiya işinin tərtibi və müdafiəsi, tələbə elmi dərnəklərində işləmək, konfranslarda, seminarlarda, olimpiadalarda iştirak etmə və s. təlim formaları elmi tədqiqat fəaliyyətinin təşkil edilməsinin komponentləri kimi araşdırılır. Elmi tədqiqat fəaliyyətinin yalnız yeni bilik əldə etmək üçün deyil, geniş mənada bütün növ işləri, onun təşkilini və böyük ölçüdə elmi fəaliyyəti əhatə etməsi qənaətinə gəlinir.

Açar sözlər: *elmi tədqiqat, tədqiqatçılıq fəaliyyəti, pedaqoji kadr hazırlığı, fəaliyyət imkanları, keyfiyyətin yüksəldilməsi*

Резюме. В статье подробно рассмотрены требования к исследовательской деятельности, роль исследовательской деятельности в формировании педагогов-магистрантов. На уровне магистратуры учитываются педагогическая и научно-исследовательская работа магистров, а также возможности деятельности вне аудитории как основные формы, обеспечивающие эффективность исследовательской деятельности будущих педагогов. Выполнение исследовательских задач, подготовка научных статей и диссертаций, участие на семинарах по основам экспериментальной методологии, обработка ее результатов, а также составление и защита магистерских диссертаций, работа в студенческих научных объединениях, участие на конференциях, семинарах, олимпиадах и т.д. Формы обучения рассматриваются как составляющие организации научно-исследовательской деятельности. Делается вывод, что научно-исследовательская деятельность направлена не только на получение новых знаний, но в широком смысле включает в себя все виды труда, его организацию и в значительной степени научную деятельность.

Ключевые слова: *научные исследования, научно-исследовательская деятельность, подготовка педагогических кадров, возможности деятельности, повышение качества.*

Summary. The article examines in detail the requirements for research activities, the role of research activities in the formation of graduate students-teachers. At the master's level, the pedagogical and research work of masters, as well as opportunities for activities outside the classroom, are taken into account as the main forms that ensure the effectiveness of the research activities of future teachers. Carrying out research tasks, preparing scientific articles and dissertations, participating in seminars on the basics of experimental methodology, processing its results, as well as compiling and defending master's theses, working in student scientific associations, participating in conferences, seminars, olympics, etc.. forms of training are considered as components of the organization of research activities. It is concluded that research activity is aimed not only at obtaining new knowledge, but in a broad sense includes all types of work, its organization and, to a large extent, scientific activity.

Key words: *scientific research, research activities, training of teaching staff, activity opportunities, quality improvement*

Müasir dövrdə təhsil meyarlarının dəyişməsi yeni informasiya texnologiyaları və kommunikasiyalarının inkişafı sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq və təcrübə mübadiləsi üçün geniş imkanlar yaradır. Bu imkanlardan daha səmərəli və əhəmiyyətli məqsədlər üçün yararlanmaq məqsədilə müasir magistrant-pedaqoqlar peşə kompetensiyalarını mükəmməl öyrənməlidir. Həmin kompetensiyalara tədqiqat aparmaq, özünü-təhsil, ömürboyu oxumaq, bir sözlə, təhsildə fasiləsizlik aid edilir.

Məlumdur ki, müasir ali təhsil müəssisələri yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlığının əhəmiyyətli hissəsini təmin edir. Bir çox universitetlər fəlsəfə doktoru və elmlər doktoru hazırlığını həyata keçirməklə fundamental tədqiqatların əsas hissəsinin yaranmasını təmin edir.

Bununla yanaşı, pedaqoji təmayüllü ali məktəblərin xüsusi göstərici olaraq tədqiqatçıdan fərqli olaraq müəllim-tədqiqatçı hazırlığını da yerinə yetirmə öhdəliyi vardır. Mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi məsələləri ilə bağlı elmi-tədqiqat fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. V.İ. Boqoslavski və V.V. Laptevin fikrincə, keyfiyyətin təminatı tədqiqat fəaliyyətinə, təşkilati-idarəetmə fəaliyyətinə və koordinasiya fəaliyyətinə əsaslanmalıdır” [19, s. 52].

Ali təhsilin keyfiyyətinin təmin edilməsində elmi-tədqiqat fəaliyyəti mühüm yerlərdən birini tutur.

Professor Ə. Ağayev isə təlim prosesində şagirdlərin tədqiqatçılıq qabiliyyətlərinin inkişafı probleminə nəzər salmış, keçən əsrin ikinci yarısından bir sıra pedaqoq-psixoloqların tədqiqat obyektinə çevrilmiş bu məsələyə öz münasibətini bildirmişdir. Alim yazır: “Hər bir proses, hadisə, inkişaf özündən əvvəlki vəziyyət üzərində baş verir, qurulur, formalaşır, tarixini yaradır.

Ötənlərdə yaradılan məzmunu, tutaq ki, təlimin üsullarını və digər pedaqoji təkmilləşmə hallarını bilmədən yenini yaratmaq və qavramaq, perspektivi görə bilmək mümkün deyil. Eləcə də, bu günə qədər keçmiş yoldan varis qalanı da safçürük edə bilmək, ortaya qoymaq əsasdır. Eyni zamanda problemə müasirlik, yeniləşmə təfəkkürü ilə yanaşı bilmək, müasirlik tələblərinə uyğun iş qura bilmək, metodika hazırlamaq bacarığı da mühümdür. Yalnız ən azı bu üç prinsip üzrə elmi-nəzəri, metodik hazırlığı olan şəxslər müasir, dolğun, düzgün perspektivli pedaqogika və metodikanı yarada bilər” [2, s. 235].

Y. Kərimov da tədqiqatçılıq bacarığının əhəmiyyətini və eləcə də ilkin mərhələdə şagird şəxsiyyətinin formalaşmasına təsirini təhlil edərkən yazır: “Tədqiqatçılıq metodu təlimin başlıca yaradıcı metodudur. Bu metod varlığa emosional qiymətləndirici münasibəti inkişaf etdirir. Məktəblinin idrak fəaliyyəti yeni elmi həqiqəti kəşf edən alimin tədqiqatçılıq fəaliyyətinə yaxınlaşır. Doğrudur, şagirdlərin kəşf etdikləri elm üçün yeni deyil, lakin onlar üçün məlum olmayan hadisədir. Tədqiqatçılıq prosesində şagirdlər yaradıcı elmi axtarışlara xas olan mərhələlər keçirirlər: məqsədyönlü müşahidə edir, təcrübə qoyur, eksperiment təşkil edir, təhlil edir, müqayisə edir, ümumiləşdirir, rədd edir, sübut edir, qiymətləndirirlər. Belə işin idrakı əhəmiyyətini, şagirdlərin biliklərini yaradıcı tətbiq etmə bacarığını təmin etdiyini görməmək olmaz” [3,86].

Tədqiqatçılıq metodu hər hansı tədqiqatçılıq tapşırığı ilə əlaqədar problem şəraiti yaradılarda həlli tədqiqatçı tərəfindən tapılması mümkün olan problemin qoyulmasını tələb edir. Problemləli şərh və qismən axtarıçılıq metodlarından fərqli olaraq tədqiqatçılıq metodunda elə bir

şərait yaranır ki, iştirakçıların hamısı problemin mahiyyətini başa düşür və tədqiqata qoşulur.

Rus tədqiqatçısı İ.Y. Lerner qeyd edir ki, tədqiqatçılıq metodunun mahiyyəti onun funksiyaları ilə şərtlənir:

1) O, sosial təcrübənin üçüncü elementini məzmununu təşkil edən yaradıcı fəaliyyətin əlamətlərini formalaşdırır.

2) Biliklərin yaradıcı mənimsənilməsini təşkil edir, başqa sözlə, problem məsələlərin həlli üçün məlum bilikləri tətbiq etməyi və belə həll nəticəsində yenini əldə etməyi öyrədir.

3) Bu metodların araşdırılması üzrə fəaliyyət prosesində elmi idrak metodlarına yiyələnməyi müəyyən edir.

4) O, marağın yaradıcı fəaliyyətə tələbatın yaranmasının şərtidir. Əks halda maraqa və tələbatda özünü göstərən motivlər fəaliyyətdən kənar yaranmır. Bunun üçün tək cə fəaliyyət kifayət deyil, lakin onsuz bu məqsədə çatmaq olmaz” [13, s. 103].

“Tədqiqat fəaliyyəti” anlayışına məzmunca kifayət qədər yaxın olan “tələbənin müstəqil işi”, “tələbənin müstəqil fəaliyyəti” anlayışlarıdır. Bəzi müəlliflərin fikrincə, “tələbənin müstəqil işi” termini az və ya çox şəkildə aydın formada müəyyən edilmiş elmi konsepsiya statusuna malik deyil, mənası qeyri-müəyyən, çoxsaylıdır. Bu termin pedaqoji ədəbiyyatda müxtəlif mənalarda ifadə olunur, məsələn: tədris prosesinin təşkilinin konkret forması kimi, təlimin fərdiləşdirilməsi üsulu kimi, müəllimin rəhbərliyi altında tələbələrin qrup işinin forması kimi.

Müstəqil olaraq bir elmi fikrin, ideyanın izinə düşüb, onu arayıb tapmaq, mahiyyətini öyrənmək, yaxud müstəqil fikir söyləmək, özünə-məxsus ideya və baxışlara malik olmaq, digər təsirlərə kor-koranə qapılmamaq meyli tələbəlik illərində müstəqil işləməyə alışmaqla yaranır. Ona görə də tələbələrlə müstəqil işin yüksək pedaqoji-metodik tələblərlə və psixoloji şərtlər nəzərə alınaraq təşkili mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bunun üçün isə müstəqil işin mahiyyəti, ilk növbədə imkanları və yolları müəyyənəndirilməlidir. Pedaqoji prosesdə müstəqil işin mahiyyəti ümumi şəkildə hamı tərəfindən qavranılır, sərbəst müstəqil fəaliyyətə istər idrak, istərsə də əmək fəaliyyətinə hazırlaşmaq, yaxud müstəqil icraçılıq bacarıqları nümayiş etdirmək kimi başa düşülür [6, s. 76].

Tədqiqat fəaliyyətləri bir çox müəlliflərin fikrincə, tələbələrin müstəqil fəaliyyətinin növ-lərindən biridir, lakin tədqiqat xarakteri ilə ondan fərqlənir. Bu mənada müstəqil iş tədqiqat fəaliyyətinin ən yüksək səviyyəsidir. Tədqiqat fəaliyyəti, yalnız yeni bilik əldə etmək üçün deyil, geniş mənada bütün növ işləri, onun təşkili-ni və böyük ölçüdə fəaliyyəti əhatə edir. Bu baxımdan elmi və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin təşkil forması kimi “tədqiqat işi” ilə “tədqiqat fəaliyyəti” anlayışlarının əldə edilməsi fəaliyyətin bütün xüsusiyyətlərinə malik olan proses kimi yeni biliklərin işlənməsi və yayılması qanunauyğundur. Aydın olur ki, tədqiqat fəaliyyəti daha geniş anlayışdır və tədqiqat işini əhatə edir.

Tədqiqat fəaliyyətinə dair mövcud nöqtəyi-nəzərləri ümumiləşdirərək, onun tərifinə bir neçə yanaşmanı ayırd edə bilərik.

Tədqiqat fəaliyyəti yaradıcı şəxsiyyətin inkişaf etdirilməsi vasitəsi kimi stimullaşdırıcı fəaliyyəti, müstəqilliyi və şəxsi məsuliyyəti, “elmlə və elm üzərində işləməyi”, bilik və bacarıqların yaradıcı tətbiqini, elmi-texniki yaradıcı-lıq metodologiyasını mənimsəməyi əhatə edir.

Tədqiqat fəaliyyəti müstəqil təhsil fəaliyyəti kimi problemləri təhlil etmək, vacib və qeyri-vacibləri ayırmaq, müxtəlif fərziyyələr irəli sürmək və onların həlli üçün modellər qurmaq, habelə tənqidi düşünmək, problemin həlli üçün səbəbləri və şərtləri təhlil etmək bacarığını inkişaf etdirir.

Tədqiqat fəaliyyəti cəmiyyətin sosial sifarişinin həyata keçirilməsi kimi səmərəli fəaliyyət göstərə bilən, bütün həyatı boyu iş şəraiti və texnologiyalarının dəyişməsinə uyğunlaşa bilən mütəxəssislərin hazırlanmasına yönəldilmişdir.

Tədqiqat fəaliyyətinin nəzərə alınmasının müxtəlif səviyyələrini də ayırmaq olar. Tədqiqatçılar universitet daxilində tədqiqat fəaliyyətini bir sistem hesab edirlər. Bu yanaşma ilə oradakı idarəetmənin aşağıdakı səviyyələri ayırd edilir:

- özünü təşkil etmə və özünü idarə etmə;
- tədqiqat fəaliyyətinin məzmun tərəfini idarə edən müvafiq kafedra;
- fakültədə elmi işin təşkilinə rəhbərlik edən dekan;
- tədqiqat fəaliyyətini əlaqələndirən, tən-zimləyən elmi tədqiqat şöbəsi.

İdarəetmə strukturunda təhsil, elm və ya dövlət müəssisələrinin inzibati işçilərinin fəaliyyətində tədqiqat fəaliyyəti aşağıdakı kimi çıxış edir:

- elmi öyrənmək və təkmilləşdirmək üçün alət;
- elmi fəaliyyət sahəsində ehtiyatların aşkar edilməsi və səfərbər edilməsi vasitələri;
- elmi fəaliyyətə və onun tədris prosesində həyata keçirilməsinə nəzarət vasitələri;
- elmin idarə edilməsi strategiyasının işlənilib hazırlanması vasitələri.

Tədqiqat fəaliyyətini magistrantların və bakalavrların peşə hazırlığının mühüm hissəsi kimi də nəzərdən keçirmək olar. Bu təlim sahəsi həm də iyerarxik olaraq daha böyük olanın (elmi hissə – fakültə – kafedranın müəllimləri – magistrant) alt sistemi olan bir sistem hesab edilə bilər.

Elmi tədqiqat fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin qeyri-müəyyənliyi ondan ibarətdir ki, o, təkcə iqtisadi deyil, həm də onun sosial, elmi-texniki və tədris-tədqiqat təsirini nəzərə almalıdır. “Cəmiyyətin müasir inkişaf səviyyəsi ciddi və əhəmiyyətli intellektual axtarışlar tələb edir. Və bu axtarışlar insana xidmət etməli olduğu üçün insana aid, insanın münasibətdə olduğu, insanın fəaliyyətini kompleks təmin edən elmlərin vəhdətində, əlaqədə nəzərə alınmasını şərtləndirir. Artıq “elmi-texniki tərəqqi əsri” ifadəsi hazırkı dövrü səciyyələndirmir. İndi ideyalar, düşüncələr, təbiətə və onun varlığına bütöv yanaşma, onu tam öyrənmə əsridir” [6,38].

Magistraturada elmi-tədqiqat fəaliyyətinin həyata keçirilməsi məsələsinin nəzərdən keçirilməsi məqsədilə magistrlərin hazırlanması ilkin olaraq elmi-tədqiqat və elmi-pedaqoji fəaliyyətə yönəldilir. Magistrlərin elmi-tədqiqat fəaliyyəti onların müstəqil tədris işinin əsas növüdür. Burada magistrlər birbaşa rəhbərin köməyi ilə plan tutur, magistratura hazırlığının tədris proqramını mənimsəmək üçün magistr hazırlığı prosesində, eləcə də auditoriya dərslərində qazandığı peşəkar və yaradıcı təcrübələrə arxalanırlar.

V.İ. Boqoslovskinin və başqalarının [11] fikrincə, universitetdə tələbələrin elmi-tədqiqat işinin vahid sisteminin təşkili və saxlanması əsas məqsədi tələbələr tərəfindən elmi, tədqiqat və yaradıcılıq işlərini yerinə yetirmək bacarığı, yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafı, müstəqil-

lik, dərslərdə və gələcək fəaliyyətlərdə təşəbbüskarlıq və s. göstəricilər vasitəsilə ali peşə təhsilli mütəxəssislərin hazırlığı səviyyəsinin yüksəldilməsidir.

Hazırlanmış təhsil proqramlarında (təhsilin məqsəd və məzmunu səviyyəsində) tələbələrin elmi-tədqiqat işi aşağıda qeyd edilən hallar üçün əhəmiyyətli hesab edilir:

- tələbələrin ümumi mədəni kompetensiyalarına nail olmaq və onların fundamental hazırlığını zənginləşdirməkdə;
- tədqiqat elmi bacarıqlarının inkişaf etdirməkdə (metodoloji kompetensiyanın əldə edilməsi);
- əlavə təhsil proqramının seçimində (çoxpilləli təhsil sisteminin ən yüksək səviyyəsində) və peşə fəaliyyətində öz müqəddəratını təyin etməkdə;
- ünsiyyət qurmaq, müasir sosial problemləri həll etmək, informasiya ilə işləmək bacarığının inkişaf etdirməkdə;
- şəxsiyyətin özünütərbiyəsi və özünü inkişaf etdirməsində;
- təhsilin müasir inkişafı şəraitində magistrantın pedaqoji fəaliyyətə və pedaqoji yaradıcılığa hazırlanmasında.

Universitetdə tələbələrin elmi-tədqiqat işi sistemi özlüyündə məqsəd deyil, peşəkar, elmi, pedaqoji və sosial problemləri fərdi və kollektiv şəkildə yaradıcılıqla həll etməyə qadir olan ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasının tərkib hissəsidir.

Magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqların tədqiqat fəaliyyətinin effektivliyini təsdiqləyən əsas formalar bunlardır:

- magistrlərin tədris və elmi-tədqiqat işləri çərçivəsində: tədqiqat xarakterli tapşırıqların yerinə yetirilməsi, elmi məqalələrin və tezislərin hazırlanması, eksperimental metodologiyanın əsasları üzrə seminarlarda iştirak etmək, onun nəticələrinin işlənməsi, habelə magistr dissertasiya işinin tərtibi və müdafiəsi;
- auditoriyadankənar vaxtda: tələbə elmi dərnəklərində işləmək, konfranslarda, seminarlarda, olimpiadalarda, müsabiqələrdə iştirak, kafedraların, elmi-tədqiqat hissəsinin, universitetin digər elmi bölmələrinin, beynəlxalq tədqiqat proqramlarının planlaşdırılmış elmi tədqiqatlarında iştirak

etmək. Auditoriyadankənar işin xarakterik xüsusiyyətlərinə auditoriyadankənar vaxtda elmi-tədqiqat tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi, eyni zamanda, dərin müstəqil elmi tədqiqatlar aparmaq üçün geniş imkanlar əldə edilməsi aid edilə bilər.

Tədqiqat fəaliyyəti zamanı tədqiqatlar konkret şəxslərlə olan əlaqələrlə məhdudlaşdırıla bilməz. Bu proses həmçinin alimlərlə, mütəxəssislərlə təcrübəçi magistrantların şəxsi təmaslarını, seminar və konfransların keçirilməsini, elmi məlumatların mövcudluğunu və çox mövzulu müzakirələri əhatə edir. Buna görə də, auditoriyadankənar tədqiqat fəaliyyətinin özünəməxsus formaları kimi həyata keçirilən elmi və təşkilati işləri aşağıdakı kimi ayırmaq olar:

- magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqların Azərbaycanın və xarici ölkələrin aparıcı ekspertləri, alim və pedaqoqları ilə görüşləri;
- Azərbaycanda və xarici ölkələrdə müxtəlif təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti ilə tanışlıq;
- beynəlxalq, ümumazərbaycan, regional, universitetlərarası, ümumuniversitet elmi konfrans və seminarların işində iştirak;
- fakültələrdə TEC konfranslarının və universitet miqyasında keçirilən TEC konfranslarının təşkili və iştirakı;
- şəxsi qrantlar üzrə müsabiqələrdə iştirak;
- ən yaxşı magistr işi üzrə müsabiqələrdə iştirak;
- magistratura səviyyəsi üçün təşkil edilən müsabiqələrdə iştirak;
- magistrlərin elmi işlərinin toplularının hazırlanması və nəşri.

Tədqiqat fəaliyyətinin kompetensiyalı təşkilati magistrantların məhsuldar yaradıcılıq, tədqiqat fəaliyyətinə keyfiyyətli hazırlanmasını şərtlərindən biridir.

Ali təhsil müəssisələrində magistrlərin elmi-tədqiqat işləri sisteminin təşkilinin əsas prinsipi onun mürəkkəbliyini təmin etməkdir. Magistratura səviyyəsinin təhsil proqramı magistrantların cəlb olunduğu elmi yaradıcılıq formaları, elmi tədqiqatların aparılması, onların nəticələrinin həyata keçirilməsi üçün metod və üsulların mənimsənilməsi və istifadəsinin ardıcılığını, hərtərəfliliyini, təhsilin mərhələləri (kursları) üzrə tədqiqat işlərinin davamlılığını, metodların məntiqi mürəkkəbliyini nəzərdə tutur. Təhsil

proqramı magistratura səviyyəsində tələbələrin müstəqil tədqiqat fəaliyyəti prosesində gələcək pedaqoq-mütəxəssisin şəxsi keyfiyyətlərini yaxşılaşdırmaqdır. Şəxsi keyfiyyətlərə aid edilir:

- problemləri təhlil etmək, onun həllində və-cib və qeyri-vacibləri ayırd etmək bacarığı;
- müxtəlif fərziyyələr irəli sürmək və onun həlli üçün modellər qurmaq, ən rəşional olanları seçmək;
- tənqidi düşünmək;
- problemin həlli üçün səbəbləri və şərtləri təhlil etmək.

Magistratura səviyyəsində təhsil alan gələcək pedaqoqun yaradıcı potensialı əsasən tədqiqat bacarıqlarının inkişaf səviyyəsi ilə müəyyən edilir, çünki tədqiqat bacarıqları yaradıcılığın mühüm tərkib hissəsi olmaqla onun spesifik növüdür.

Əsas tədqiqat bacarıqlarına aid edilir:

- ilkin mənbələrlə işləmək;
- pedaqoji hadisələrin müşahidələrini və təhlilini aparmaq;
- fərziyyələr formalaşdırmaq;
- eksperiment tərtib etmək və keçirmək;
- nəticələrini ümumiləşdirmək və emal etmək;
- tədqiqatın nəticələrini hesabat, referat, məruzə və metodik tövsiyələr şəklində tərtib etmək.

Magistr hazırlığının tədqiqatçıyönü olması təhsilin məzmununda, tədris prosesinin təşkilati formalarında, magistrantların elmi fəaliyyətində öz izini qoyur. Magistr tələbələrini elmi-tədqiqat və elmi-pedaqoji fəaliyyətə hərtərəfli hazırlanması işinə aşağıdakılar daxildir:

1. Elmi işlərin yerinə yetirilməsi və təlim məşğələlərinin keçirilməsi üsullarını, prinsiplərini və prosedurlarını mənimsəmək;

2. Elmi-pedaqoji işin təşkilati üzrə bacarıqlara yiyələnmək;

3. Elmi informasiya mənbəyi ilə işləmək üçün metod və üsulları öyrənmək;

4. Tədqiqat fəaliyyətində istifadə olunan kompüter və digər texniki vasitələrin mənimsənmək;

5. Tədqiqat təcrübəsi zamanı ETİ-nin planlaşdırılması və təşkilati üzrə təcrübə toplamaq;

6. Elmi-pedaqoji təcrübə keçərkən tədris işinin planlaşdırılması və aparılması təcrübəsini toplamaq;

7. Elmi işlərin, dərslərlərin, tədris-metodik vəsaitlərin nəşrinə hazırlıq təcrübəsini əldə etmək;

8. Tədris prosesinə daxil edilmiş tədqiqat işlərini həyata keçirmək;

9. Tədris prosesini tamamlayan elmi konfranslarda, seminarlarda, müsabiqələrdə, sərğilərdə iştirak etmək;

10. Tədris prosesi ilə paralel olaraq elmi-tədqiqat qruplarında elmi-tədqiqat işlərinin həyata keçirilməsində, o cümlədən ödənişli şəkildə iştirak etmək.

Magistratura təhsil proqramının tədqiqat və elmi-pedaqoji hissələri onun müstəqil seçdiyi elmi biliklər sahəsində mütəxəssislərin hazırlanmasını nəzərdə tutur. Tədqiqat təcrübəsinin məqsədi magistrantlar üçün elmi problemlərin işlənməsi, elmi məlumatların axtarışı, emalı və istifadəsi üçün müasir metodlar; elmi ədəbiyyatın təhlili üsulları; pedaqoji biliklərin tərcüməsi üsullarını mənimsəməkdən ibarətdir.

Tədqiqat təcrübəsinin məzmunu: bibliografik mənbələrin təhlili, elmi konfranslarda məqalələrin, məruzələrin və çıxışların hazırlanması, həmçinin yeni nəticələrin əldə edilməsi və sınaqdan keçirilməsi ilə bağlı ekspert işidir.

Elmi-pedaqoji təcrübənin məqsədi magistrantlar tərəfindən pedaqoji fəaliyyət-də istifadə etmək üçün informasiya materialının axtarışı və şərhini üçün müasir elmi vasitələrə malik olan tədqiqatçı-müəllim vərdişlərinə yiyələnməkdir. Bu, müəyyən bir təhsil müəssisəsi (orta və ya ali) üçün təhsil kurikulumlarının təşkili, eləcə də orada birbaşa pedaqoji fəaliyyət ola bilər.

Təcrübə və tədqiqat işlərinin bütün həcmimin uğurla həlli üçün müvafiq şərtlər lazımdır:

- yüksək ixtisaslı elmi və pedaqoji kadrların olması;
- tədris və elmi laboratoriyaların mövcudluğu;

– müasir avadanlıq və texnologiyalara, elmi məlumat mənbələrinə çıxışın mümkünlüyü.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, təhsilə hazırlığın səviyyəsi artdıqca təhsilin özü ilə yaradıcı fəaliyyət birləşir. Magistratura məhz bu problemi həll edən təhsil həlqəsidir. Qeyd edilməlidir ki, elmi tədqiqat təcrübəsi zamanı magistrantlar nəzəri biliklərini genişləndirməli və dərinləşdirməli; təcrübədə əldə etdiyi nəticələrdən magistr dissertasiyası və gələcək elmi yaradıcılıq fəaliyyətində istifadə edə bilmək bacarığı əldə etməli; elmi tədqiqat işlərinin layihələndirilməsi və təşkilinin metodik işini reallaşdırmağı bacarmalı; dissertasiya elmi fərziyyəsinə uyğun olaraq eksperimentlər aparmalı; referatlar, elmi məqalələr yazmalı; bibliografiya, kataloqlarla işləməyi və s. bacarmalıdır.

Sadalanan bu və ya digər bacarıqlar magistrant-pedaqoqların tədqiqatçılıq fəaliyyətinin formalaşmasını təmin edən göstəricilər olmaqla onlarda elmi tədqiqat fəaliyyətinin daha da təkmil formalaşmasına səbəb olur.

Problemnin aktuallığı. Magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbələrin tədqiqatçılıq fəaliyyətinin təşkilinin zəruriliyi Ali təhsil pilləsinin Dövlət Standartı Magistratura səviyyəsinin ixtisaslar üzrə təhsil proqramında (2020) əksini tapır. Elmi-tədqiqat təcrübəsi magistr hazırlığı proqramlarının ayrılmaz tərkib hissəsi olduğu üçün onun yerinə yetirilməsi zəruridir. Bu baxımdan problemin öyrənilməsini aktual hesab edərək təhlillər aparılır.

Problemnin elmi yeniliyi onunla müəyyən olunur ki, magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbələrdə auditoriyada və auditoriyadan kənar müddətdə formalaşacaq bacarıqlar müəyyənəndirilməsinə dair araşdırma aparılır.

Problemnin praktik əhəmiyyəti. Problemnin məzmunu, orada yer alan fikirlər, əsas elmi ideyalar və tədqiqatın nəticələri pedaqoji ali məktəblərin bakalavriat, magistratura pilləsində təhsil alan tələbələr, doktorantlar, gənc tədqiqatçılar, habelə orta məktəb müəllimləri üçün əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov A.N. Pedaqogika. Dərs vəsaiti. / A. N. Abbasov. – Bakı: Mütərcim, – 2013. – 360 s.
2. Ağayev Ə.A. Seçilmiş pedaqoji əsərlər. 2 cildə, I cild. / Ə.A. Ağayev – Bakı: Mütərcim, – 2011. – 442 s.
3. Kazımov N.M. Məktəb pedaqogikası / N.M. Kazımov. – Bakı: Çarşıoğlu, – 2002.
4. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. Dərs vəsaiti. / Y.Ş. Kərimov. – Bakı, 2009. – 280 s.
5. Sadıqov F. Pedaqogika. Dərs vəsaiti. / F. Sadıqov. – Bakı: Adiloğlu, – 2012.
6. Mahmudova R. Ali məktəbdə tələbə müstəqil işinin imkanları və yolları. Metodik vəsait. – Bakı: Çarşıoğlu, – 2005. – 136 s.
7. Mehrabov A. və b. Pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, 2006. – 372 s.

8. Nəzərov M. Pedaqoji texnologiyalar. / M. Nəzərov, N. Quliyev. – Bakı, 2019. – 467 s.
9. Əhmədov H. Pedaqogika. Dərslik. / H. Əhmədov, N. Zeynalova. – Bakı: Elm və təhsil, – 2016. – 456 s.
10. Paşayev Ə.X. Pedaqogika. Yeni kurs. Dərs vəsaiti. / Ə.X. Paşayev, F.A. Rüstəmov. – Bakı: Çarşıoğlu, – 2004.
11. Богословский В.И., Нестеров А.А., Трапицын С.Ю. Организация и содержание научно-исследовательской работы студентов педагогических вузов: Методическое пособие / Под ред. В.И. Богословского. – СПб.: Издательство С. – Петербургского университета, 1999. – 87 с.
12. Богословский В.И., Лаптев В.В. Вузовская наука во взаимосвязи с подготовкой кадров высшей квалификации // Подготовка специалиста в области образования: Научноорганизационные проблемы подготовки кадров высшей квалификации: Коллективная монография. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, – 2000. Вып. IX. – с. 45 - 52.
13. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лурнер. – Москва: Педагогика, – 1981. – 103 с.

E-mail: lale.allahverdiyeva.81@bk.ru
Redaksiyaya daxil olub: 27.02.2024.